

פירוש אברבנאל לחומש ויקרא
מבחר מפרשת שמיני פרק יא
מהדורה מעוצבת של פירוש אברבנאל

בחירת הנושאים, עיצוב, פיסוק וכתרות: יהודה איזנברג
המהדורה כוללת תיקוני נוסח קלים
[כתרות בסוגריים מרובעים – הוספת העורך]

מבוסס על דפוס ונציה ה' שלט – 1579
<http://www.hebrewbooks.org/44335>

אתר דעת תשע"ה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach>

- 2 ..... [סימני הטהרה של הבהמות בתורה]
- 4 ..... [סימני הטהרה של הבהמות אצל חז"ל]
- 5 ..... סימני הדגים
- 6 ..... [סימני הטהרה בעופות]
- 7 ..... [שרץ העוף]
- 8 ..... [טעם מאכלות אסורות]

פרשת שמיני פרק יא

פירוש הפסוקים, שאלות ותשובות

אחר שהוקם המשכן והושמו בו כהני ה', וצווה להם שלא ישתכרו מפני שעיני ישראל עליהם להודיעם את דבר ה', להבדיל בין הקודש ובין החול, ובין הטמא ובין הטהור, ולהורות חוקי ה', הוצרך יתבאר לדבר אל משה ואל אהרן יחד, ולהודיעם מה הם בעלי החיים הטהורים לאכילה, והנה הם הטמאים שאין ראוי לאוכלם.

זוה אם בבעלי חיים ההולכים על ארבע, ואם במעופף, ואם בחי כדי שיוכל להבדיל בין הטמא ובין הטהור. והנה היה הדיבור הזה לשניהם יחד, למשה ולאהרן, כדי שמשה יכתוב זה זיכרון בספר התורה, ולאהרן כדי שיורה לישראל בין הטמא ובין הטהור, ומה הוא המותר ומה הוא האסור. ומפני שהטמאים בנבלת בהמה ושרץ יהיו נשמרים שלא יטמאו מקדש וקודשיו, הוצרך להודיעם דיני הטומאות. וזה טעם סמיכות הפרשיות האלה ובואם במקום הזה.

והנה אמר **וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמור** רוצה לומר, לאמור לישראל. והוסיף לומר עוד **דברו אל בני ישראל** להגיד שבא הדבור הזה לשתי תכליות: **האחד** כדי שאם יבא אדם לשאול מהם אם זה החי הוא טמא או טהור, יאמרו אליהם - ר"ל לשואלים - זה הדבר אשר צווה ה'. **ומלבד** מה ששייבו לשואלים מהם, עוד צווה שידברו אל בני ישראל, רוצה לומר שיש להם להתחיל מבעלי החיים ההולכים על ארבע על פני האדמה.

ואמרו **זאת החיה אשר תאכלו** הוא כולל לבהמה ולחיה, כי שני מיני בעלי החיים קראם כולם בשם **חיה**. כאלו אמר אלה הם החיים אשר תאכלו. ולכך, במקום שנאמר בהן **זאת**, כמו שאמר בתורה זאת הבהמה אשר תאכלו, הוא להודיע שבחיה תוכלל הבהמה. ואמר הכתוב **זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ**.

[סימני הטהרה של הבהמות בתורה]

- ב** דברו אל בני ישראל לאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ:
- ג** כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו:
- ד** אך את-זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרסי הפרסה
- א**ת-הגמל כי-מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם:
- ה** ואת-השפן כי-מעלה גרה הוא ופרסה לא יפריס טמא הוא לכם:
- ו** ואת-הארנבת כי-מעלת גרה הוא ופרסה לא הפריסה טמאה הוא לכם:
- ז** ואת-החזיר כי-מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא-יגר טמא הוא לכם:
- ח** מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם:

השאלה הא'

למה זה התירה התורה לאכול הבהמה המפרסת פרסה ושוסעת שסע ומעלת גרה, ואסרה באכילה הבהמה שאין בה התנאים האלה, ומה הוא הטוב והיושר שיש בתנאים האלה, שבעבורם תהיה הבהמה טהורה, ובלתם תהיה טמאה.

תשובה לשאלה א

והנה זכר בבהמה שני תנאים להכיר שהיא טהורה ונאכלת, באומרו כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו. רוצה לומר, שכל בהמה שהיא בעלת פרסה, והפרסה שסועה וחלוקה לשנים, יש לה התנאי הראשון מהטהרה. והתנאי השני הוא, שתהיה מעלת גרה, רוצה לומר שמעלה המאכל מן הגרגרת, ומחזרת אותו אל פיה. כי בהיות לה שני התנאים האלה היא טהורה, וראויה ליאכל.

ומפרסת פרסה הוא לשון חתוך. ולכן ביארו: ושוסעת שסע, שיהיו ציפורניה קרועות מלמטה ומלמעלה. מלשון [הלא פרוס לרעב](#).

ואין הכוונה באלה התנאים שבעבורם תהיה הבהמה טמאה, כי הם אינם עושים טהרה בעצמם. אבל הכוונה בזה היא שהם סימנים מורים על היות הבהמה ההיא טהורה, והעדרם מורה היותה טמאה.

והטעם בזה, שהבהמות שיש להם הסימנים האלה, על הרוב בשרם נאות לאכילת האדם, מפני שסיבת עלות הגרה היא שאין לה טוחנות בלחי העליון כדי לטחון מאכלה. ובעבור זה לא תוכל לאכול עצמות רק עשבים, שתבלעם שלמים. וכשיתרככו בכרס מפני החום הטבעי, מעלה אותם דרך הגרון וטוחנת אותם בלסתותיה ובולעתם שנית. ומיני הבהמות האלו הם שמנות וטובות למאכל האדם, לפי שימצאו מזונם תמיד בכל מקום. גם שמזגם יותר שווה, לפי שהם יזונו מהעשב לח ויבש, ומפני זה לא תהיינה הבהמות האלו אכזריות וטורפות, ולא זדוניות.

ויורה עוד על זה, שפרסותיהם שסועות ורחבות, שאין צריכות לשיניים וציפורנים כמו החיות הטורפות, שמזונם בשר ודם ועצמות, שיולידו באוכל אותם מזג חם ויבש, אכזריות חמה ושטף אף. אבל אלה הולכים על הארץ לאכול מעשב השדה.

וכבר ביאר הנביא ע"ה שבזמן הגאולה העתידה, אריה כבקר יאכל תבן. ובעבור זה לא ירעו ולא ישחיתו, ושיגור הזאב עם הכבש, ונמר עם גדי ירבץ, ופרה ודוב תרעינה. לפי שאכילת הבשר והדם והעצמות שאוכלים בעלי החיים הטורפים, הוא סיבה לרוע מזגם והיותם דורסים ותופשים מה שאין להם. והטבע בעבור זה הכין להם הציפורניים והשיניים לטרוף טרף למזונם.

אמנם בבהמות הטהורות, אשר מזונם עשב השדה, הכין להם הטבע פרסות שסועות ורגלים רחבים, לצורך הליכתם על הארץ ללקוט מזונם ממנה. ולא נתן להם הטבע טוחנות, לפי שאינם צריכות למאכל העשב. ולזה היו סימני הבהמה הטהורה שתהיה מעלת גרה ומפרסת פרסה, כי זה מורה על טוב מזגה, שאינה טורפת וחומסת.

ואין להקשות מהחזיר והשפן והגמל, לפי שאלה נשחת טבעם לרוב החומר הלבניי הגובר בחזיר ובגמל, והחום היבש המופלג אשר בשפן. כי הוא יתברך יודע הטבעים, ובורא כל בשר הכיר וידע מה היה המזון הנאות למזג האדם, רוצה לומר לזכך נפשו - והתירו לנו, ואשר אינו כן - אסר אותו.

וזהו שאמר הכתוב כאן אך את זה לא תאכלו, ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה, את הגמל שאף ע"פ שהוא מעלה גרה, ויש בו א"כ אחד מסימני הטהרה, הנה כיון שאין לו התנאי האחר, והוא שפרסה איננו מפריס, טמא הוא לכם.

וכן השפן, כיון שיש בו אחד מהסימנים ואין לו השני, וכן הארנבת שהוא מין בפני עצמה, ויש אומרים שהזכר והנקבה נקראים בשם ארנבת, או שהיא זמן זכר וזמן נקבה. ואין זה אפשרי כפי התולדה.

אבל שמות החיות הם בשלושה דרכים.

הראשון זכר ונקבה כמו פר פרה כבש כבשה.

והשני לשון זכר לבדו, כמו שור וגמל ושפן והדומים, שלא נוכל לומר גמלה ולא שפנה.

והשלישי שתמיד הוא בלשון נקבה, ואף הזכר. כמו ארנבת חסידה אנפה וכיוצא בזה.

וככה החזיר, שעם היות שהוא מפריס פרסה, כיון שאינו מעלה גרה שהוא התנאי האחר, הנה הוא טמא. כי לא יהיה טהור אלא בשני התנאים או הסימנים כמו שזכר, לא באחד מהם.

והותרה בזה השאלה הא'.

[סימני הטהרה של הבהמות אצל חז"ל]

[489] וחז"ל נתנו סימנים בחיות הטהורות למי שלא יכירם, אם הם ממעלי הגרה, כאשר הם בעלי קרניים. והטעם, כי כל בהמה וחיה המעלה גרה, שאין לה טוחנות למעלה, הנה העצמות שהיו ראויות להיות טוחנות העלה אותם הטבע אל הראש, ותשובנה שם קרניים. כי אלה העצמות שדרכם להתחדש אחר הלידה. ולזה הקרניים והטוחנות העליונים מתחדשים בבהמות אחרי לידתם מעט מעט, ולא יולדו עימהם.

וצורך הבהמות לקרניים הוא להלחם עם המזיקים, כי לא יוכלו לדרוך ולנשוך.

וכן הטעם בעופות: יש מהדורסים מה שיש להם ציפורניים חדים, ואין להם אצבע יתירה למעלה מרגליהם. אבל העופות הטהורים, רגליהם רחבים לצורך הליכתם על הארץ ללקוט מזונם על פני השדה, ולכן יש להם אצבע למעלה מן הרגל, שלא ימנעם מן

ההליכה. ודומים בזה לבהמה מפרסת פרסה השסועה, וכן יש להם זפק וקורקבן נקלף לצורך טחינת המאכל פעמיים, כי היו בזה כמו מעלת הגרה בבהמה.

רק העורב דומה לחזיר, ויש לו אחד מהתנאים, רוצה לומר שיש לו אצבע יתירה ואינו דורס, אבל אין לו זפק ואין קורקבנו נקלף. ויש גם כן מהעופות הטמאים בהפך זה, הדומים לגמל והשפן והארנבת, בהיות בהם אחד מסימני טהרה ולא השני. ולזה אמרו כל עוף דורס טמא, והוא החולק את רגליו. ואף אם יש לו זפק וקורקבן נקלף. מאשר אלה הדורסים הם חומסים וגוזלים בטבעם, ומזגם רע, לא יזונו רק בטרפם, ולכך אכילתם אסורה.

סימני הדגים

ט אֶת-זֶה תֹאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם
כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹאכְלוּ:
י וְכֹל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם וּבַנְּחָלִים
מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם:
י א וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וְאֶת-נִבְלָתָם תִּשְׁקְצוּ:
יב כֹּל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:

השאלה הב'

למה בדגי הים הוכשרו אותם שיהיו להם סנפיר וקשקשת, ואסרה תורה כל מה שאין לו כזה. כי מיני דגי הים הם רבים, ואין שלמותם הסנפיר ולא הקשקשת.

תשובה לשאלה ב'

וכמו שהיו שתי תנאים בבהמות טהורים, ושנים בעופות הטהורים, כן זכר שני תנאים בדגים הטהורים. וזהו שאמר **את זה תאכלו מכל אשר במים, כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים**. ואשר אין להם כן שקץ הוא לכם.

וכבר חשבו אנשים לתת טעם בזה, שהדגים בעלי סנפיר וקשקשת יוכלו לשוט במים בכל המקומות, ואשר אין לו סנפיר וקשקשת אין להם כן, יעמדו תמיד בקרקעית המים, ומפני זה הם עפריים ומזגם רע.

ואין הדבר כן. אבל הסנפיר וקשקשת הם נולדים בדגים ממותרות הטבע אשר בהם, ולכן ישאר גופם נקי וטוב לאכול. מה שאין כן בדגים, שאין להם סנפיר וקשקשת, שהם לחים מאוד וכל גופם ומותריהם נעצרים בגופם, ולכן היו טמאים.

והותרה בזה השאלה הב'.

השאלה הג'

בייתור הגדול שבא בפסוקי הדגים והשרצים, אם במה שאמר שלוש פעמים שקץ הם, כי

ראשונה אמר שקץ הם ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו; ושנית אמר כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים שקץ הוא לכם. ואם במה שאמר שתי פעמים כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וגומר, והיה די באחד מהם לעניין האזהרה.

תשובה לשאלה ג'

והנה אמר בעניין הדגים בימים ובנחלים. לפי שיש בדגים הבדל עצום מהנולדים בים המלוח, למה שהם נולדים בנחלי המים המתוקים. ולכך נתן הגזרה כוללת בכולם. ואמר, מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים, רוצה לומר בין שתדינהו מהשרצים או מהדגים, משפט אחד להם.

והנה אמר כאן שקץ שלש פעמים, ואמר שתי פעמים כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת. לפי שיש מהדגים שיש להם קשקשת בהיותם בתוך המים, וכשיצאו משם יניחוהו כולו במים ויצאו בלתי. ולכך אמר כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים, בימים ובנחלים, אותם תאכלו. אבל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בהיותם בימים ובנחלים, הנה אתם בעצמכם קצים בהם וגועלים אותם כדבר הנמאס אצל האדם, ולכך כמו ששקץ הם לכם בטבעכם, ככה שקץ יהיה לכם כפי המצווה הזאת, שמבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו, כי שקץ הם. ומלת שקץ ענינו אשר קץ, כמו קצתי בחיי.

ולפי שאולי יאמרו הנה שלא נאכל מהם הוא דבר ראוי, כיון שבשרם רע. אבל לעניין העונש במגע, למה נשקץ את נבלתם? הנה מפני זה חזר לומר שנית: כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים, שקץ הוא לכם. כאלו אמר במופלא ממך אל תדרוש, ולא תבקש טעם למצוותי.

כלל זה יהיה בידך: כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים, שקץ הוא לכם. רוצה לומר, בין באכילה בין במגע.

והותרה בזה השאלה הג'

[סימני הטהרה בעופות]

יג וְאֶת-אֵלֶּה תִּשְׁקֹצוּ מִן-הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שְׂקָץ הֵם אֶת-הַנֶּשֶׁר וְאֶת-הַפֶּרֶס וְאֶת הָעֶזְזָנִיָּה:
יד וְאֶת-הַדָּאָה וְאֶת-הָאֵיָה לְמִינָה:
טו אֶת כָּל-עֹרֵב לְמִינוֹ:
טז וְאֶת בֵּית הַיַּעֲנָה וְאֶת-הַתְּחֹמֶס וְאֶת-הַשִּׁחַף וְאֶת-הַנֶּגֶץ לְמִינֵהוּ:
יז וְאֶת-הַכּוֹס וְאֶת-הַשֵּׁלֶךְ וְאֶת-הַיִּנְשׁוּף:
יח וְאֶת-הַתְּנַשְׁמֶת וְאֶת-הַקָּאֵת וְאֶת-הַרְחֹם:
יט וְאֶת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָה וְאֶת-הַדּוֹכִיפֵת וְאֶת-הָעֵטְלָף:

השאלה הד'

כמו שנתן תנאים או סימנים בבהמה, להבדיל בין הטמא ובין הטהור, וכן בדגים להבדיל

האסור מהמותר, למה לא נתן גם כן סימנים בעוף, כאלו תאמר זפק וקורקבן נקלף. ולמה לא נאמר בו **את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו**.

תשובה לשאלה ד'

אחרי שזכר בהמת הארץ ודגי הים, זכר העופות. והנה זכר הדגים ראשונה, ואחריהם העופות. לפי שבדגים יש שני סימני טהרה כוללים כולם, כמו שהם בבהמה ובחיה. ומפני שהיו הדגים דומים לבהמות בהיות טהרתם ע"פ שני הסימנים, נסמכו הדגים לבהמות. אבל העופות לא רצה הכתוב לתת בהם סימנים ידועים, כי אותם הסימנים שזכרתי בהם הם כפי קבלת חז"ל. והיה זה לפי שהסימנים ההם בעוף הם בפנימיותו, בזפק ובקורקבן. והיה ראוי שיהיו בהם הסימנים מבחוץ, כדי שכל רואיהם יכירו. ולכך לא ביארה התורה סימני העוף הפנימיים כאשר זכרה החיצוניים בבהמה ובדגים, אבל זכרה המינים הטמאים בעופות, ולא זכרה הטהורים מהם, יען היו מיני העופות הטהורים רבים. ולכך לא **אמר ואלה תשקצו מן העוף**. והעופות שלא אסר, הרי הן בכלל המותרות. אמנם במשנה תורה, כשהואיל משה באר את התורה, ביאר שמה הבהמות הטהורות הראויות לאכילה. ובעוף אמר כל צפור טהורה תאכלו, כמו שיתבאר שם.

והותרה השאלה הד'.

[שרץ העוף]

כ כל שרץ העוף ההלך על-ארבע שקץ הוא לכם:
כא אך את-זה תאכלו מכל שרץ העוף ההלך על-ארבע
אשר- (לא) [לו] כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על-הארץ:
כב את-אלה מהם תאכלו
את-הארבע למיננו ואת-הסלעם למינהו ואת-החרגל למינהו ואת-החגב למינהו:
כג וכל שרץ העוף אשר-לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם:

השאלה הה'

בסתירה שיראה בפסוקי העוף. כי הנה אמר ראשונה **כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא לכם**, הרי שאסר אותו בהחלט. אחר כך התיר אותו באומרו **אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע**. ואחר כך חזר לאסרו, וכל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם הרי הסתירה מבוארת.

תשובה לשאלה ה'

ואמר עוד **כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא לכם**. לפי שלפעמים העוף שורץ על הארץ, ועושה שרצים שילכו על ארבעה. ופעמים יעוף בכנפיו. ואמר הכתוב ששקץ הוא לבד מארבעה מיני חגבים הנזכרים, שהם מותרים, והם הולכים על ארבע, ויש להם

כרעיים ממעל לרגליהם, והם קרסוליים גבוהים יותר מרגליהם, שצריך לנתר בהם על הארץ. כשירצה לקפוץ יסמך על כרעיו, עד שמגביה כנפיו החופים את רוב גופו.

וסימני החגבים הטהורים הם שיש להם קרסוליים וארבע רגלים וארבע כנפיים וכנפיו חופים את רובו, וראשו ארוך, והוא הנקרא **חגב**. ולמה נאמרו וכל שרץ העוף ההולך על ארבע, לפי ששם נתן הכלל בכל שרץ העוף ההולך על ארבע, כלומר אך את אלה המינים שאזכור תאכלו, ואינם בכלל שקץ.

ואחרי שפרט אותם אמר, **וכל שרץ בעוף אשר הוא מארבעה רגלים שקץ הוא לכם**. כאומר אמנם כל שאר שרץ העוף, אשר לו ארבע רגלים חוץ מאלו הנזכרים שקץ הם לכם, ואינם בכלל אלה הטהורים, אלא מכלל הטמאים שזכרתי בראשונה.

הותרה בזה השאלה החמישית.

[טעם מאכלות אסורות]

השאלה ה'

למה נאסרו המאכלות האלו שנזכרו בפרשה בבהמה ובעוף ובדגים ובשרצים. אם מפני בריאות הגוף וטוב מזגו, עינינו הרואות כל האומות האוכלים אותם שמנים וברואים, אין עיף ואין כושל בהם. גם יש בעלי חיים אחרים ארסיים בטבעם, שהם יותר מזיקים וממיתים באכילתם, שלא הזהירה תורה על אכילתה.

תשובה לשאלה ח'

וראוי עתה אחרי פירוש הפסוקים לבאר למה נאסרו המאכלות האלו שאסרה התורה וכן ענין הטומאות וסיבותיהם וטעמיהם הראויים לתת בהם כפי חומר המצוות. איסור המאכלים שאסרה התורה, כבר חשבו רבים מהמפרשים שהוא מפני בריאות הגוף ורפואתו, להיות המאכלים הרעים ההם מולידים ליחות רעות. זהו דעת **הרמב"ן** בפסוק ואלה תשקצו מן העוף.

וחלילה לי מלהאמין כן, לפי שאם כן היה ספר תורת האלהים במדרגת ספר קטן מספרי הרפואה, הקצרים בדבריהם וטעמיהם, ואין זה דרך תורת האלהים ועומק כוונותיה. וגם שענינו הרואות, האומות האוכלים בשר החזיר השקץ והעכבר ושאר העופות והבהמות והדגים הטמאים, חיים כולם היום חזקים כראי מוצק, ואין עיף ואין כושל בהם. גם כי יש בריאות אחרות שהיזקם מפורסם, כאפעה נחש שרף ועקרב, ולא נזכרו כאן בכלל האסורות. וגם יש מהעשבים והצמחים מזיקים מאוד, וממיתים בארסיותם, כמו אליסור וזולתם, ממה שזכרו חכמי הרפואה, ולא אסרה התורה אכילתם.

וכל זה ממה שיורה שלא באה התורה האלהית לרפאות את הגופות ולבקש בריאותם, אלא לבקש בריאות הנפש ולרפאות תחלואיה. ולכן אסרה המאכלים לפי שהיו מתעבים ומשקצים את הנפש הטהורה המשכלת, ומולידות במזג האנושי אטימות וקלקול התאוות, בעשותם באדם רוע מזג אשר ממנו תתהווה רוח הטומאה המטמאה הדעות והמעשים, ומגרש רוח הטהרה והקדושה, שעליה בקש דוד (תהלים נ"א) **ורוח קודשך אל תיקח ממני. ואמר לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי.**

ומפני זה אמר יתברך **אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם**, כי בזה היה עניין האטימות והטומאה. ולא קראם הכתוב מזיקים ולא מחליאים, כי אם טמאים ותועבה, להורות שהיה טעם איסורם מפאת הנפש ולא מפאת הגוף ובריאותו. כי היה צריך לשלמות הנפש ובהירותה וזכותה, שיתיישר מזג הגוף, ויהיו מזונותיו מולידים דם זך ומזוקק, לא גס ועב ובלתי מיושר, כמו שתיילד מן המאכלים האסורים.

גם כי היו אז המאכלים האסורים ההם מתייחסים לעובדי עבודת אלילים, וגם היום בארץ הודו אסור לאכול מן הבקר ומן הצאן, כמו שזכר הרב המורה. ובארצות אחרות אוכלים מאכלות אסורות מפני עבודת אלוהיהם. ולכך נקראו המאכלים האלה תועבה, כמו שנקראת עבודת האלילים תועבה.

הנה התבאר שהיה איסור המאכלות האלה מפני שלמות הנפש ובריאותה ולא מפאת הגוף.

והותרה בזה השאלה הח'.